

کریار و هەناردەى نەوتى هەريئى کوردستان لە بەندەرى جەيهانەوه

04-04-2023

نووسەرەکان

مەحمود بابان

کورتە : هېيى داتاكان لە كانوونى دووهى 2018هوه تاوهكو شوباتى 2023، كۆى نەوتى هەناردەكرایى رۆژانە بۆ ئیسرائیل 2 ملیۆن و 935 هەزار بەرمیل بووه. لەكاتێكدا لەهەمان ماوهدا، كۆى نەوتى هەناردەكرایى هەريئى كوردستان بۆ یۆنان 8 ملیۆن و 409 هەزار بەرمیل نەوتى رۆژانە بووه

ههولير و بهغداد بههه ريكهوتنن بۇ ههئاردهكردنههه نهوتى ههريمى كوردستان و كهركووك له بهندهرى جهيهانهوه بۇ بازارهكانى جيهان، بهلام يهكيك له پرسهكان كه ههنديك له هيژه شيعهكان ئامازهيان بۇ كرد و دهگوتريت له دانوستاندنهكاندا باسكراوه، ههئاردهى نهوتى ههريمى كوردستان بۇ ئيسرائيل بووه، كه بهپي داتاكان له كانوونى دووهى 2018هه تاوهكو شوباتى 2023، كۆى نهوتى ههئاردهكراوى رۇژانه بۇ ئيسرائيل 2 مليون و 935 ههزار بهرميل بووه. لهكاتيكد لهههمان ماوهدا، كۆى نهوتى ههئاردهكراوى ههريمى كوردستان بۇ يونان 8 مليون و 409 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه بووه.

بهه شيوهيهش لهو ماوهيهدا ولاتانى ئهورووپا بهريژهى 76% كپارى نهوتى ههريمى كوردستان بوون، بهشيوهيهك به پلهى يهكهه ئيتاليا به ريژهى 34%، بهدوايدا به پلهى دووهه يونان بهريژهى 20% ديت. لهكاتيكد ئيسرائيل بهريژهى 12% و چينيش بهريژهى 7% به پلهى سيههه و چوارهه نهوتى ههريمى كوردستانى كپيوه.

ئهمهش سههراى ئهه راستيهى كه فرۇشتنى نهوت [له ريگهى كۇمپانيا كهورهكانى بازركانى بوارى وزهى](#) وهك ترهفيگورا، گروپى شيتول، گروپى وزهى ميركوريا و پيتراكه دهكرت، كه ههريمى كوردستان ياخود عيراق نهوتيان پيدفرۇشيت و ئهه كۇمپانياپانه ئههه ديارى دهكهه كه دوايين ويستگهى نهوتى فرۇشراو چ ولاتيكد دهبيت.

لهلايهكى ديكهوه، ههريمى كوردستان له چارهكى چوارهى 2013هه دهستى بههئاردهكردنى نهوت له ريگهى بهندهرى جهيهانهوه بۇ بازارهكانى جيهان كددوه، بهشيوهيهك كه به 4 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه دهستپيكدوهوه، له شوباتى 2023دا كهيشتوههته 456 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه.

ئيتستا، بهپي زانياريهه بلاوكراوهكانى نيو ريكهوتنهكه، ههولير ئيدارهى نهوتهكهى خوى دههات و كۇمپانياى سؤمؤ كارهكانى به بازاركردن و ههئاردهكردنى بۇ بازاره جيهانيهكان له ئهستؤ دهگرئت. ليرههه و بهپشتنهستن به داتا فهريميهكانى كپلهه و سامانهه سروسشتيهكان و سؤمؤ له يهكهه رۇژهه ههئاردهى نهوتى ههريمى كوردستان و كهركووك له بهندهرى جهيهان بۇ بازارهكانى جيهان دهخهينهروو و فؤكهسى سههركيش لهسهه كپارانى نهوتى ههريمى كوردستان له كانوونى دووهى 2018هه تاوهكو شوباتى 2023 دهبيت.

ههئاردهكردنى نهوتى ههريمى كوردستان و كهركووك له بهندهرى جهيهانهوه

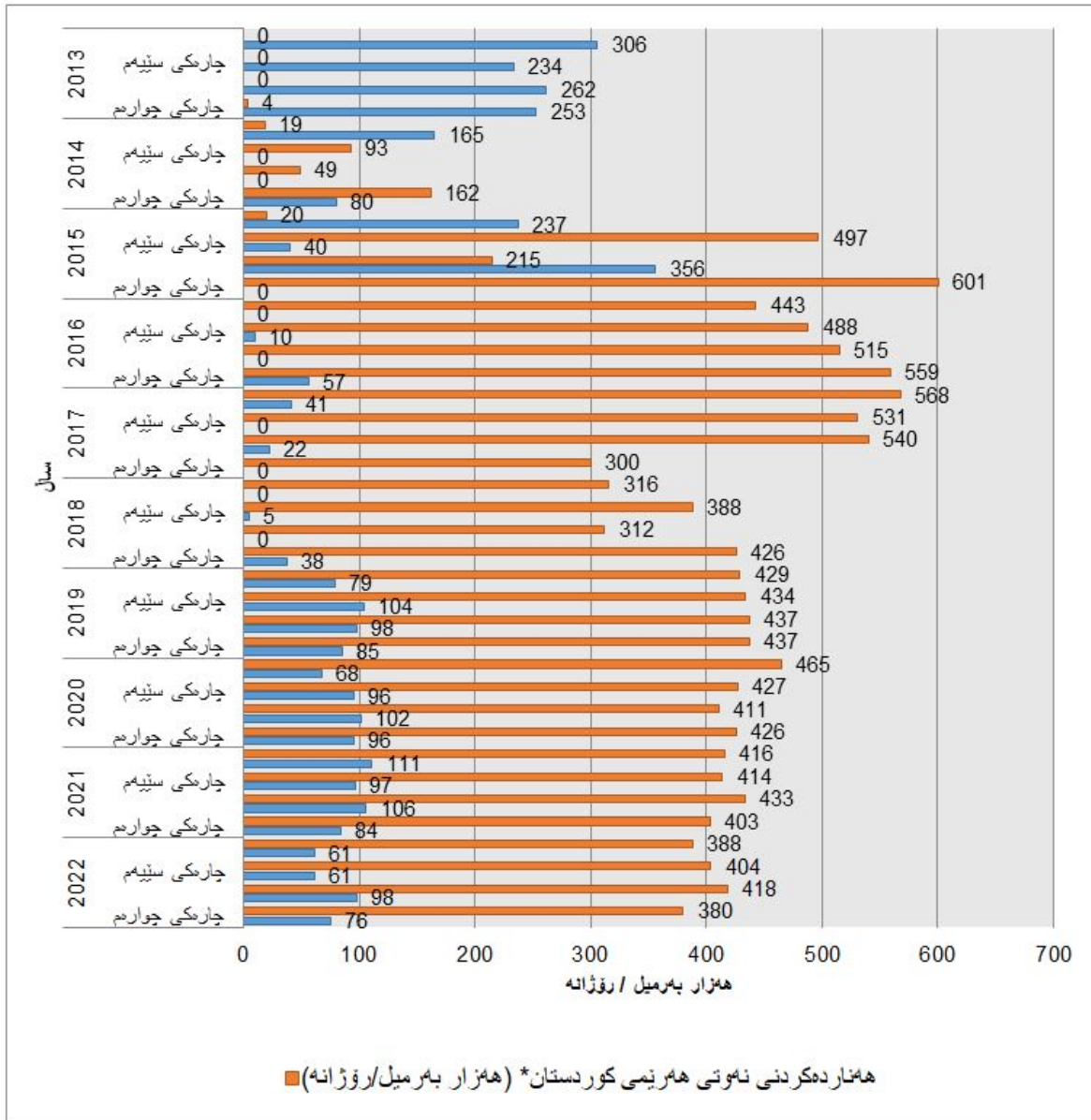
بۇرى عيراق - توركيا، كه لهسالى 1973ههه دروستكراوه، له ماوهى نيوان 2013 تائيتستا نهوتى ههريمى كوردستان گواستوههتهوه بۇ بازارهكانى جهيهان و، هاوشانى نهوهش نهوتى كهركووكى گواستوههتهوه.

ههريمى كوردستان له چارهكى چوارهى 2013ههه ههئاردهى رۇژانهى بۇ بازارهكانى جيهان تهنيا 4 ههزار بهرميل بووه، بهلام پيش راگرتنى ههئاردهكردنى نهوت لهمانگى شوباتى 2023دا 456 ههزار بهرميل رۇژانه بووه.

لهماوهى پينج سالى رابردودا، بهرترين ريژهى ههئاردهكردنى نهوت له چارهكى چوارهى 2015دا بووه، كه رۇژانه گهيشتوههته 601 ههزار بهرميل. بهپيچهوانهى نهوتى ههريمى كوردستانهوه، نهوتى كهركووك لهسهههتادا له سههروو 300 ههزار بهرميل نهوتى له ريگهى بهندهرى جهيهانهوه ههئارده دهكرا، بهلام لهچارهكى چوارهى 2022دا كهمبووهتهوه بۇ 76 ههزار بهرميل نهوت له رۇژيكد، وهكو له گرافيكى يهكههدا هاتوهه.

ئيتستا، كه ههولير و بهغدا له دانوستاندن بۇ دووباره دهستپيكدنهوهى ههئاردهكردنهوهى نهوت له بهندهرى جهيهانهوه، نزيكهى 10 رۇژه ههئاردهكردن راگيراوه، چاوهروان دهكرت لهكاريزهكانى داهاتوودا دووباره ريكيكهونهوه لهسهه دهستكردنهوه به ههئاردهكردنهوهى 500 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه بهشيوههههه نوي، كه سؤمؤ له بازارهكاندا مامهلهى دهكات!

گرافیک 1: ھناردەى نەوتى ھەرىمى كوردستان و نەوتى كەركوك لە بەندەرى جەھان 2013 بۆ 2022

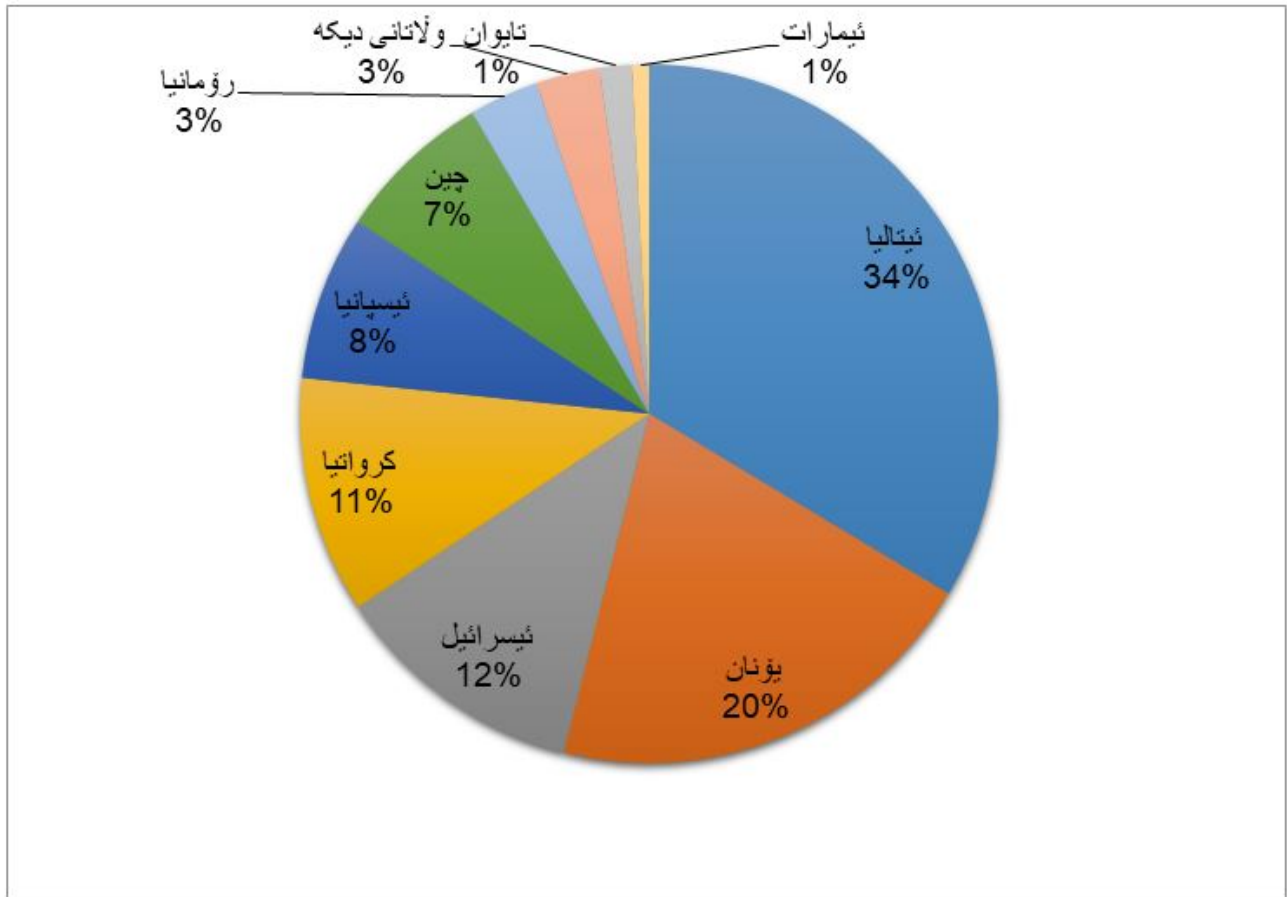

سەرچاوه: وەزارەتى سامانە سەرووشتییەکان، داتای کراوه سۆمۆ، ميس

کریاری نەوتى ھەرىمى كوردستان لە كانوونى دووھەمى 2018 ھوہ بۆ شوباتى 2023

بەپێى داتا كۆکراوھەکان، ولاتانى بەکیتی ئەورووپا لە نیویشیان دا ھەریەکە لە ئیتالیا، یۆنان، کرواتیا، ئیسپانیا و رۇمانیا لە ریزبەندى سەرھوہى کریارانى نەوتى ھەرىمى كوردستان و ھەكو لە گرافىكى بەکەمدا ھاتووه. گرافىک 2: ریزبەندى ولاتانى کریارى نەوتى ھەرىمى كوردستان لە كانوونى دووھەمى 2018 بۆ شوباتى 2023.

گرافیک 2: ریزبندی ولاتانی کریاری نهوتی هریمی کوردستان له کانوونی دووهمی 2018 بو شوباتی 2023.

سەرچاوه: پلەر، میس.

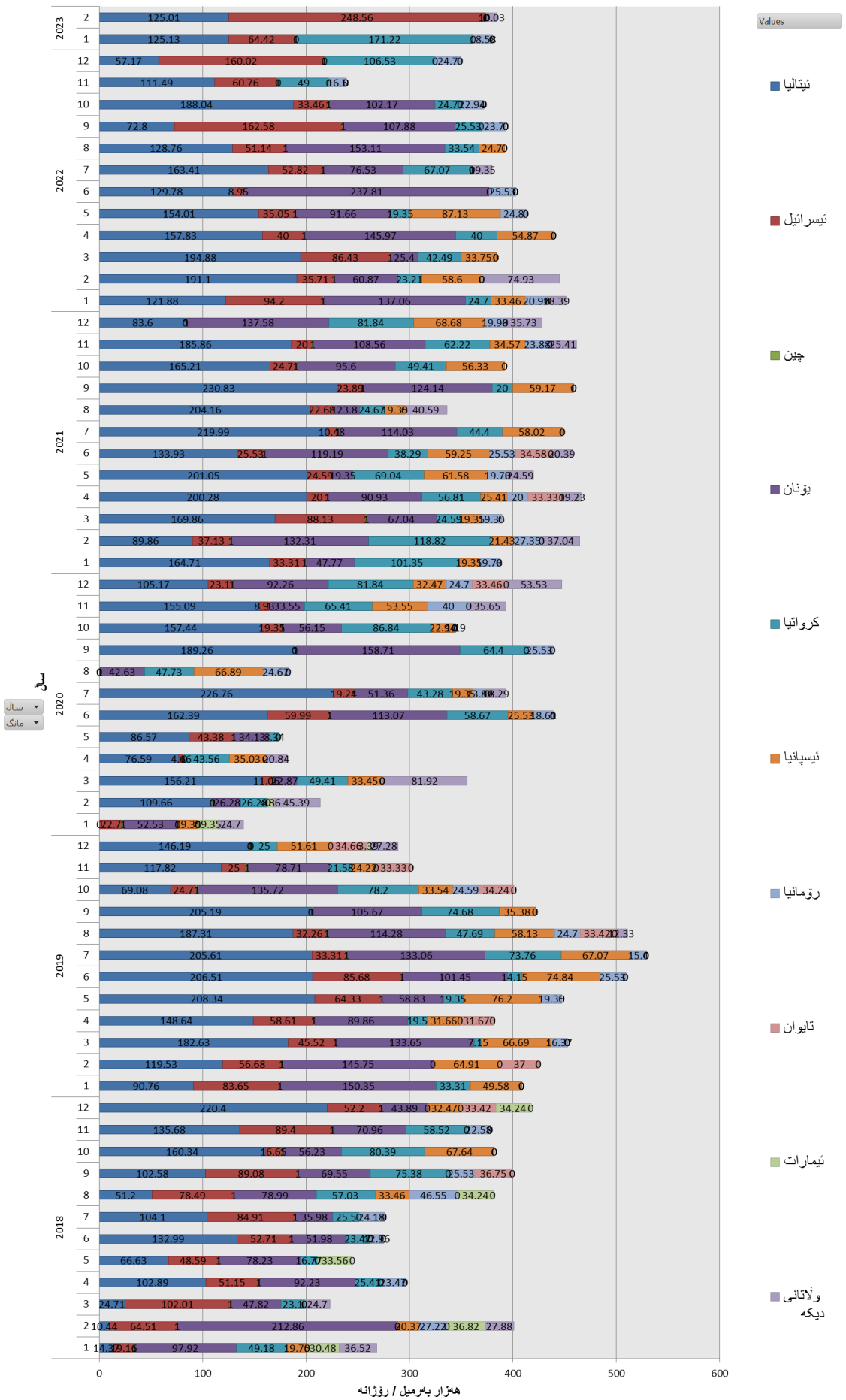
سەرچاوه: پلەر، میس

ههروهها، به پێی داتاكانی كپلەر و میس له بارهی ئه و ولاتانهی مانگانه نهوتی هریمی كوردستانیان كریوه، له شوباتی ئه مسالدا ئیسرائیل به پلهی یه كهم دیت به 248.6 ههزار بهرمیل، ئیتالیا به پلهی دووهم به 125 ههزار بهرمیل، چین به 73.2 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه به پلهی سێیهم دیت. لهكاتیكدا له کانوونی دووهمی 2023دا، كرواتیا به كپینی 171.2 ههزار بهرمیل به پلهی یه كهم، ئیتالیا به كپینی 125 ههزار به پلهی دووهم و ئیسرائیل به پلهی سێیهم دیت به كپینی 64.4 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه.

له لایهکی دیگهوه، به تێكرا له 2022دا ئیتالیا به 139 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، یونان به 94.9 ههزار بهرمیل و ئیسرائیل به 68.4 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، به پلهی یه كهم، دووهم و سێیهم دین.

ههروهها، له سالێ 2021دا به تێكرا ئیتالیا به 170 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، یونان به 90 ههزار بهرمیل نهوت، كرواتیا به 57.6 ههزار بهرمیل نهوت و ئیسپانیا به 41.9 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، به پلهکانی یه كهم تاوهكو چوارهم دین.

له بارهی تهواوی داتاكان بۆ ئه و ولاتانهی نهوتی هریمی كوردستانیان له مانگی یه کی 2018وه تاوهكو شوبات ئه مسال كریوه. بڕوانه گرافیکی خوارهوه. نیشاندهری كپیارانی نهوتی هریمی كوردستان له ماوهی پینچ سالێ رابردوودا

کوٹای

پابندبوون بهم شیوازه نوییهی بهرئوهبردنی نهوتی ههرئمی کوردستان دوو لیکهوتهی دهبیت، بهکهمیان لهرووی تابوورییهوه داهاتی کوّمپانیا نهوتییهکان و بگره ههرئمی کوردستان زیاتر دهکات، بههوی نهمانی نهو جیاوازییهی له نرخی نهوتی ههرئمی کوردستان و نرخی جیهانییهکان ههبوو.

دووهمیان، لیکهوته سیاسییهکهیهتی لهسهر ههرئمی کوردستان به رادهستکردنی به سوّمۆ بۆ بازارکردن و فرۆشتنی نهوت، نهگهر بهرئوهبردنی کوّی پرۆسهکانی دیکهی پهیوهست به پئیشهسازی نهوت نهبرئتهوه بهغدا، بهتاییهتیش گریهستی کیلگه نهوتییهکان و تۆمارکردنی کوّمپانیا نهوتییهکان.

ههروهها، لهوانهشه ههناردهکردنهوهی نهوت لهریگهی بهندهری جیهان بۆ لهمهودوا گۆرانکاری بهسهردا بیت بۆ نموونه بری ههناردهکردنی نهوتی کهرکووک زیاتر بگریت و بری ههرئمی کوردستان کهمبگریتهوه، نهگهر بهغدا یاخود سوّمۆ کۆنترۆلی پرۆسهی ههناردهکردن بهتهواوی بگریته دهست.

ههروهها، خالیکی دیکهش که بهپئی زانیارییهکان له ریکهوتنهکهوه گرنگه ئاماژهی بۆ بکهین گرهنتی جیهجیکردنی نیوهروکی ریکهوتنهکهیه له روژانی دواي ریکهوتن و داهاتوودا وهک نهوهی هاتووه، چونکه گۆرانکارییهکان خیرا روودهات له عیراق، لهسهروو ههموویانهوه نهگهر سوّمۆ نهوتهکه ههنارده بکات و کپاری بۆ بدۆزئتهوه و نهوتهکه ههنارده بکات، چ گهرهنتییهک ههیه که پارهکه بخاته سهر نهو ههژماره بانکییهی ههرئمی کوردستان دهسهلانی بهسهردا ههیه؟ که نهه گهرهنتییهش پهکیک له پرسه سهرهکییهکان و درئزهدان به کوّبووونهوهکان بۆ گهشتنه ریکهوتن.

لهکوّتاییدا، قوّناخی دواي برپارهکهی دادگا ICC و ریکهوتنی ههولیر و بهغدا گۆرانکاری لهو کوّمپانیا و بازرگانانه دهکات که نهوتی ههرئمی کوردستانیان دهکری. نههه سهرهپای گۆرانکاری لهریزهندی وڵاتانییش که نهوتی ههرئمی کوردستان دهکری وهکو له گرافیکی دووهمدا هاتووه، نهویش بههوی نهوهی چیدیکه نهوتی ههرئمی کوردستان بهو جیاوازییه زۆرهی نهوتی عیراق و برینت نافروشریت و کوّمپانیا بازرگانیهکانی کپینی نهوت له بهندهری جیهان ناتوانن جیاوازییهکانی نیوان ههولیر و بهغداد لهسهر نهه پرسه بقوژنهوه، نهگهر ریکهوتنهکان بکهوئته بواری جیهجیکردنهوه! ههروهکو چۆن دهبیت نهوهش لهبهرچاوبگرین که مهنتیقی هیز و بالادهستی هیز حکومهدهکات، نهوهکو ریکهوتنهکان له جیهان، بهتاییهتیش له روژههلاتی نیوهپاست که به قوّناخی دارپشتنهوه و بنیاتنهوهی پهیوهندییهکاندا گوزهر دهکات.